

תפילה ושמחה

בעזה"ש"י

[1] "תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה..." (ברכות לא ע"א)

"ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים" – לשלמות התפילה צריך שיקדימו ארבעה ציורים: ציור המשכת יראת ד', והוא היפך השחוק, כי השחוק ממצט היראה, אפילו יראת הכבוד של השחוק עצמו, כמאמר החכם 'מי שרב שחוקו מתמעטת יראתו'. השני: צריך שיצייר עיקר שלמות הנפש רק באופנה הפנימי, בהכרת קבוצה ושלמותה בהיותה מתענגת על ד' ומאירה באור הדעת ויראת ד'. על-כן צריך שירחיק ממנו לעת התפילה מצב המורה על קניית השלמות דווקא מחוץ לנפש, שזהו יסוד השיחה, למצוא האושר אצל אחרים ולא אצל עצמו, כי אושר הנפש הפנימי נבוא בקיומה עם עצמה! השלישי: צריך שישפיקים כי ראוי שיהיו הנהגותיו כפי השכל והציור השלם המושלם ביראת ד', שזהו תכלית התפילה. ולזה צריך שימנע מקלות ראש, שישוד קלות ראש הוא שיתנהג בהנהגה אפילו היפך מושפלו עצמו. הרביעי: צריך שיצייר יקרת ערך הדיבור, ובזה תצטייר בנפשו ערך התפילה שנעשית בכח היתרון של האדם על תר בעלי-חיים, ולזה צריך שיתרחק מדברים בטלים, שהם מורים זילזול על כח הדיבור, שראוי לשמר ולכבדו, לבלי להשתמש בו כי-אם לדברים מכובדים וקדושים.

"אלא מתוך שמחה של מצוה" – המצוה היא יוצאת גם-כן לפועל לחוץ לנפש העושה, אמנם השמחה היא השלמות הפנימית שנפש הישר מקנשת בהיותה משקנת שהיא הולכת בדרך ישרה וטובה, וההשלמה הפנימית היא תכלית לתפילה" (הראי"ה קוק, עין איה ברכות, ה; י)

¹ "שנואה היא העצבות, מפני שהיא נובעת ממקור היותר משחת שבדעות וברגשות. הידיעה, שהאדם, בהתגלותו בתור בעל רצון, אופיו משתלם כולו בנקודת רצונו דווקא, האושר שלו הוא רצון טוב, כל קני האושר וההצלחות הרוממות שלב כל אדם כל כך עורג להם, אינם כי אם תולדות מנקודת חיים מלאים זו-נקודת הרצון הטוב הקדוש והבהיר, ובתוכן זה דומה האדם - בחופשו - ליוצר, ליוצר כל, בקפצו המקיף והחופשי מכל מועקה, - כשידיעה זו מתבררת, מיד מוצא האדם את עצמו מלא חזון, מסולק מכל עצבות. הוא מכיר שהוא אינו צריך כי אם לאמץ את רצונו לטוב, וזה מסור בקדו בכל עת ורגע, ותיכף כשרצונו מתעלה, הרי הוא מתעלה, וכל הספירות העולמיות התלויות בו מתעלות עמו. ואיך לא יהיה האדם מלא תמיד עז וחדוה, אם טובת הטובות, עושר העשירות, הצלחת התצלחות, מסור ונתון בקדו, והוא מושל בכל המכמנים הנפלאים האצורים באוצר נחמד ושמן זה (י'אוצר נחמד ושמן בנה חכם ונסיל אדם בקצונו) (משלי כא, כו)? המחשבה שהאושר תלוי במה שהוא חוץ ליכולתו של האדם, ממה שהוא חוץ לחייתו, וחוץ לרצונו, מחשבת פיגול היא, רשעות וסכלות היא מרופדת, והיא מעוררת את כל התכונות השפלות וכל המידות הרעות שביסוד הרשעה, שכחת ד' וטובו, אורו וישעו, חכמתו חסדו וגבורתו. על כן ישרי לב שמחים תמיד, 'שמחו בדי' וגילו, צדיקים, והרנינו כל ישרי לב' (תהלים לב, יא)" (הראי"ה קוק, אורות הקודש, ג; קה)

[2] "...השני (= מענפי עבודת ד' מאהבה) הוא השמחה, והוא עיקר גדול בעבודה. והוא מה שדוד מזהיר ואומר 'עבדו את ד' בשמחה, באו לפניו ברגנה' (תהלים ק, ב). ואומר: 'וצדיקים לשמחו, יעלצו, לפני אלקים, וישישו בשמחה' (תהלים סח, ד). ואמרו: 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה' (שבת ל ע"ב). ועל הפסוק שזכרנו למעלה, 'עבדו את ד' בשמחה', אמרו במדרש: 'אמר רבי איבו: כשתהיה עומד להתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלהים שאין פיוצא בו' (שוחר טוב, תהלים ק). כי זאת היא השמחה האמיתית: שיהיה לבו של האדם עלו על שהוא זוכה לעבוד לפני אדון ותברך שאין כמוהו, ולעסוק בתורתו ובמצוותיו, שהם השלמות האמיתית והיקר הנצחי. ואמר שלמה במשל החכמה 'משכני אחריד נרוצה, הביאני המלך הדרני נגילה ונשמחה בך' (שיר-השירים א, ד), כי כל מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפניו בחדרי ידיעת גדולתו ותברך- יותר תגדל בו השמחה, ויהיה לבו שש בקרבו. ואומר 'ישמח ישראל בעושי, בני ציון יגילו במלכם' (תהלים קמט, ב).

ודוד, שכבר הגיע אל המעלה הזאת שיעור גדול, אמר: 'יערב עליו שיחי, אנכי אשמח בד' (תהלים קד, ד). ואומר: 'ואבואה אל מזבח אלקים, אל א-ל שמחת גילי, ואודך בכבוד, אלקים אלקי' (תהלים מג, ד). ואמר: 'תרגנה שפתי כי אזמרה לך, ונפשי אשר פדיתי' (תהלים עא, ב). והיינו, כי כל-כך היתה מתגברת בקרבו השמחה, שכבר השפתיים היו מתנענעות מאליהן ומרגנות בהיותו עוסק בתהלותיו ותברך, וכל זה מגודל התלהטות נפשו שהיתה מתלהטת בשמחתה לפניו, הוא מה שסיים ונפשי אשר פדיתי.

ומצינו שנתרעם הקדוש ברוך הוא על ישראל מפני שחיסרו תנאי זה בעבודתם, הוא שצאמר 'תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב' (דברים כח, מז). ודוד, לפי שראה את ישראל בעת התנדבם על בנין הבית שכבר הגיעו למעלה הזאת, התפלל עליהם שתתקיים המדה הטובה בהם ולא תסור, הוא מה שאמר 'ועתה, עמד הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך ד' אלקי אברהם יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמד וקבו לבבם אליך' (דברי-הימים א-ב, יז-יח)...".

(רבי משה חיים לוצאטו, מסילת ישרים, פרק יט)

[3] "צריך לדעת, שכשם שהמצוה בעצמה היא הרבה יותר גדולה וחשובה מכל מיני שכר שאפשר לצייר, על כן השכר המעולה ביותר, ורם ונעלה מכל, הוא המצוה בעצמה, 'שכר מצוה מצוה', וכל מי שזוכה לאור המצוה יותר, יגדל מאוד ששנו ושמחת לבו בכל מצוה, ברוב תענוג שאין לו שיעור – כן הוא בתפילה, שהרבה יותר מכל משאלות הלב שיתמלאו מכל הבקשות של התפילה, יקרה היא התפילה בעצמה. על כן שמחת התפילה ועונג שלה צריך הוא להיות בעצמות התפילה, באופן שבע ומרוגה עונג הרבה יותר מהעונג והשמחה המשוערת במילוי משאלות המבוטאות בתפילה. כי עצם התפילה הוא הרבה יותר יקר, יותר נכבד במציאותו, מכל מיני המשאלים בעצמם. בכל משאל ומשאל מתרכזת נקודת המשאל, ואור הנשמה שמגיע לכל אחד ואחד בהתמלאות הבקשה שאליה נפשו שוקקת, והריכוז הזה הוא הרבה יותר נשגב ונעלה מהמילוי של המבוקש על פי חלקו באותה המציאות המתבקשת" (הראי"ה קוק, שמונה קבצים, ו; רלד)

[4] "...אמר דוד המלך עליו-השלום: אני רָאָתִי מתוך שְׁמִחָתִי וְשִׂמְחָתִי מתוך רָאָתִי, ואהבתי עלתה על כולם..." (תנא דבי אליהו רבה, פרק ג)

"...כך ביאר הגאון רבי שלמה קלוגר את האמור ביא-ל אדוני של שבת בשחרית: 'שמחים בצאתם וְשִׂשִׁים בְּבֹאֲם, עושים בְּאִימָה רצון קוֹנֵם'. יש לגשת לעבודת ד' כש'שִׂשִׁים בְּבֹאֲם'. יְעַבְדוּ אֶת ד' בְּשִׂמְחָה'. יש להתכוון לעבודת ד' מתוך רוממות ההרגשה. 'אין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ עֲצֹבוֹת, וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצֻלוֹת... אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה'. כל אחד לפי מדרגתו חייב לקיים 'שמחים בצאתם וְשִׂשִׁים בְּבֹאֲם'. אבל בְּאִמְצָע: 'עושים בְּאִימָה רצון קוֹנֵם'..." (הרב צבי יהודה הכהן קוק, שיחות הרצי"ה, בראשית, עמ' 384-383)

[5] "...בספר שלייה הקדוש דשני מיני קליפות הן: לילית ממונה על קְלוֹת, ומחלת ממונה על תוף ומחול וְשִׂמְחָה של הוללות וְסִכְלוֹת מצד הטומאה, רחמנא ליצן. ואיתא בְּסִפְרֵי הַקְדוּשִׁים דכל אחד צריך לבטל שתייהן בְּתַפִּילָה... 'אין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל... אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה', ובכח זאת הקדושה הוא מבטל קליפת מחלת, רחמנא ליצן, ואחר-כך יתפלל בדמעות ובכי, ובוה הוא מבטל קליפת לילית רחמנא ליצן..." (אדמו"ר רבי ישראל יצחק מאלכסנדר, ישמח ישראל, ליקוטים)

[6] "...מִשֶּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁחָר יוֹם אֶחָד מוֹגְבֵל לַעֲיִן וְלִהְשִׁיחַ בְּמַעֲשֵׂה בְנֵי הַמְּדִינָה... מָה עָשׂוּ? בָּחֲרוּ אִישׁ אֶחָד חָכֵם...וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא בְּדָתָן מְאֹד. וְכַאֲשֶׁר הָאִישׁ הַהוּא בָּא אֶל הַמֶּלֶךְ, הִתְחִיל לְדַבֵּר בְּפִנְי דברי מִשֶּׁל וּמְלִיצָה וּבְדַבְרֵי חֶשֶׁק וּבְשִׂמְחָה גְדוּלָה, וּבְדַבְרֵי שְׂבָחִים וּגְדוּלוֹתָו וְרִומְמוֹתָו שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וּבְמִילְתָּא דְּבִדְיָחוֹתָא, כִּאִילוֹ אִינוּ מְפָלֵל בְּנֵי הַמְּדִינָה וְאִינוּ בְּכֹלל הַנִּידוּנִים. וְלֹא זֶה מִשֶּׁס עַד שְׁבָא מְמִשֶּׁל לְמִשֶּׁל וּמְשִׂמְחָה לְשִׂמְחָה עַד שֶׁהֶעָבִיר זַעַם הַמֶּלֶךְ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁגַרְס שִׂמְחָה וְתַעֲנוּג גְדוּלָה לְמֶלֶךְ. וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוּ בְּזוּהַר 'דוד מלכא בְּדִיקָא דְּמִלְכָא הַנִּי, שֶׁהִיא מְשַׁמְחוּ בְּמִילְתָּא דְּבִדְיָחוֹתָא בְּשִׂירוֹת וּתְשַׁבְּחוֹת וּמְזִמּוֹרִים... וְבוּזָה הֶעָבִיר פְּנִים שֶׁל זַעַם וְהַכְעַס מִהַמֶּלֶךְ... וְלִכֵּן תִּיקְנוּ קוֹדֵם עֲמִידָה קִרְבָּנוֹת וּפְסוּקֵי דְזִמְרָא וּשְׁאֵרֵי שְׁבָחִים וּבְרִכוֹת לְטַעַם הַנּוֹכַח. לִכֵּן צָרִיךְ לְהִזְהַר בְּהֵם מְאֹד, לְאוֹמְרֵם בְּכוֹנָה וּבְהַתְלַהְבוֹת וְשִׂמְחָה גְדוּלָה, לְהִרְאוֹת שְׂאֵנוּ בְּטוֹחִים בְּחִסְדוֹ...'" (המגיד רבי דב-בֶּר מִמְעֻזְרִיטְש, רְמַזֵי תוֹרָה, אוֹת רְסֵא)